

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд *„Икономическа либерализация и социални промени в страните от Централна Америка (от 80-те до 90-те години на XX век)“* от Жива Милкова Господинова, Югозападен университет „Неофит Рилски“ за присъждане на научна и образователна степен „доктор“ в област 2.Хуманитани науки; Професионално направление 2.2. История и археология (Научна специалност Нова и най-нова обща история)

Представеното научно изследване на Жива Милкова Господинова е разработено и преминало вътрешна защита пред Катедра „История“ към Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“ като дисертационен труд за придобиване на научна степен доктор. Като научен ръководител виждаме единия от малкото специалисти в България по проблемите на Латинска Америка, колега и преподавател, доц.д-р Елеонора Пенчева. Общият обем на дисертационния труд е 369 страници, а към пакета документи са добавени Автореферат с обем от 34 страници и четири научни публикации по заявената тема. Приложените публикации и научният труд отговарят на критериите и изискванията на ЗРАСРБ за придобиване на ОНС „доктор“.

От приложената автобиография на кандидата не става много ясно каква специалност е изучавала в бакалавърската и магистърската степени на висшето образование и това още повече озадачава, тъй като спецификата и предмета на научното изследване е интердисциплинарно и авторът се проявява много добре както в сферата на историческата материя, така и в областите на икономиката, правото и публичното управление. Предложената тема на дисертационния труд досега не е разработвана в България и с това българската латиноамериканистика получава важен тласък в разработването на тази все още слабо представена научна област на изследванията.

В структурно отношение дисертацията е разделена на увод, три глави, заключение, библиография и приложения – основно таблици с икономически показатели по разработваната тема.

В библиографията тематично са отделени изворите (предимно от електронни източници), общо 20 на брой, след това са посочени договорите и споразуменията, свързани с регионалната и вътрешната политика в страните от Централна Америка (33 на брой), научни издания и справочници – 15 печатни и 24 от интернет; 32 книги (по-скоро като монографии - от тях 15 са на български като преведени издания и

останалите са издадени в чужбина). По-нататък са посочени т.нар. публикации на периодични издания – общо 42, и т.нар. „неспециализирани източници от интернет” (17 на брой), също на български, руски, испански езици. Точно поради факта, че избраната тема практически отсъства в изследванията на малкото на брой български латиноамериканисти, дисертантът цитира само двама български автора – доц. Е.Пенчева и проф. Л.Копринаров. Бих казал, обаче, че има и други наши изследователи икономисти по региона на Латинска Америка, и бих препоръчал да се потърсят публикувани материали на поне един от тях – доц.Свобода Тошева, която освен това е и хоноруван преподавател в ЮЗУ.

Впечатлява големият обхват от ползвана литература и източници, с доста подробни допълнения и обяснения в приложените 573 бележки под линия, които показват отличното познаване на темата и доброто боравене на автора с първизточниците, върху които е базирана и самата научна разработка.

Прави впечатление правилният избор на темата на дисертацията, нейната актуалност и покриване на все още неразработена област в научните изследвания в страната, както и интердисциплинарният подход при анализите – логично следствие на многопластовите характеристики на предмета на изследване – съвременни политически изследвания, история, икономика и проучвания в областта на социалното управление. Определени са и тесните хронологически рамки на изследването (80-те до края на 90-те години на XX век), както и предмета на изследването – шестте централноамерикански държави (Панама, Коста-Рика, Ел Салвадор, Гватемала, Никарагуа и Хондурас), през горепосочения времеви огръзък. Поради спецификата на избраната тема първата глава разглежда икономическото развитие в тях, но по същество засяга и политическите процеси с протичащите там въоръжени конфликти (в част от тях) и общественото развитие на демократичните институции. Втората глава има за цел да проучи как се налага глобализирането на техните икономики спрямо наложените външни изисквания на международните финансови институции, а третата има значението да разработи съпоставително социалната политика в страните от региона от гледна точка на неравенството и социалните стратегии в две важни направления, каквито са здравеопазването и образованието. Като методологичен подход е избран системно-структурния анализ, но преди всичко се разглеждат настъпилите процеси и изменения от гледна точка на общочовешките ценности и цивилизационния хуманистичен подход, спрямо налагания неолиберален модел на развитие.

Първата глава е озаглавена „Икономическото развитие в годините на „изгубеното десетилетие“ (80-те години на XX век)“, отчасти тя обръща внимание за причините 90-те години също да са не по-малко проблематично десетилетие. По-конкретно се разглеждат в съпоставителен план развитието на икономиките на сандинисткото правителство в Никарагуа, спрямо трудният път по който преминават други страни в състояние на партизанска война (Салвадор и Гватемала) и третата група страни, които имат предимството да спазват параметрите на демократичното устройство и мирното развитие (Коста-Рика и Панама). Макар че и двете понятия са твърде относителни в Централна Америка, където демократичността не е гаранция да се избегнат корупционните модели на

управление, а мирното развитие може да бъде споходено от авторитарно управление или дори ненадейна военна интервенция от страна на САЩ (напр. случаят с Панама). Втората глава със заглавие „Глобализиране на икономиките” се занимава предимно с настъпилите процеси на либерализиране и нови регулаторни механизми през 90-те години, свързани както със замяната на сандинисткото управление с десноцентристки правителства в Никарагуа, така и с хода на възстановяване на икономиката и институциите според наложеното мирно урегулиране на гражданските войни в Гватемала и Салвадор. Разгледани са и по-специфичните случаи за развитие в страни като Хондурас, където на практика диктаторските форми на управление са с перманентен характер, или Белиз, като своеобразен офшорен рай.

Осмата й подглава, озаглавена ” Социално неравенство като последица от новите икономически промени в Централна Америка” е смислов преход към третата глава („Социална политика в страните от Централна Америка”), и в двете глави виждаме основните акценти на изследването, а именно – повсеместното налагане на неолибералния модел в икономическото развитие, което повлиява след себе си ограничаване на публичния сектор, непрозрачна приватизация, категорично свиване на социалните разходи и пр. Всичко това има като резултат устойчивото присъствие на социалното неравенство, което не може да бъде компенсирано дори и със спорадичните мерки за стимулиране на обществените разходи в здравеопазването и образованието. И ако неолибералният модел може на моменти да бъде стимулиращ за развитите икономики, той е твърде пагубен за слабо развитите икономики и държавите, където липсват трайни демократични традиции и балансирано политическо развитие.

Затова като логичен резултат от целия анализ в изследването се стига до изводите, които касаят обективните резултати от наложеното неолиберално развитие в региона през 90-те години, като липса на суверенитет сред повечето централноамерикански републики и почти пълната им зависимост пред могъщия северен съсед и международните финансови институции, честата намеса на ТНК в дейността на правителствата и засиленото присъствие на корупция в обществото; както и задълбочаване на социалното неравенство, налагането на системна бедност и маргинализация на значителни групи от населението. Дисертантът засяга и две от най-уродливите проявления на крайната бедност (т.е. липса на елементарни условия за живот сред преобладаващата част от населението), които засягат вече и съседни за региона територии и предизвикват сериозна загриженост и сред богатите им съседи, а това са засилената престъпност, която стига до печално рекордни нива. А също и ширещата се масовата миграция (предимно към САЩ), която също е част от организираната престъпност и носи социална натовареност с форсираната промяна, както за централноамериканското общество, така и за обществото на благополучието в САЩ, и където изкуствените прегради и стени са само палиативни мерки срещу много по-дълбока криза с глобален размах.

Забележките ми към дисертационния труд са основно по не дотам прецизното окончателно оформяне и някои технически или смислови грешки, които лесно могат да бъдат отстранени. Това касае доста от бележките, където има

разминавания в превода на имената на авторите от испански език. В заглавието на цитирана книга (стр.17, бел.20) се споменава за неясно географско понятие „Антиподи“. На стр.23, бел.34 погрешно се споменава, че през 1976 г. е убит А.Сандино, вместо основателя на ФСНЛ Карлос Фонсека. На стр.62 се споменава за Централноамериканската федерация без да се уточни, че става дума за федеративната структура от XIX век, или може би някоя съвременна регионална организация. На стр. 53 се споменава за „свръхдесни“ организации, - по-уместно те се наричат крайно десни. На стр. 66 се споменава за паневропейска железопътна линия и може би се има предвид панамериканската такава (дори по-скоро шосе, а не железница). На стр.78 се говори за политически престъпници, като вероятно се има предвид политически затворници. А на стр.198 са посочени „макила-предприятия“, като очевидно това са известните „maquiladoras“, но за съжаление терминът няма подобаващ превод за българския читател.

По-важното обаче е да се направи по-пълнен анализ за налагането и спазването на заявения „Вашингтонски консенсус“ през 90-те години като фундаментален формат за налагането на неолиберализма (такъв анализ действително има, но трябва да е по задълбочен и да показва как реално се прилагат механизмите му в отделни централноамерикански страни). Също така възниква и необходимостта на стр.42-43 да се направи по-прецизен анализ за неуспеха на сандинисткото управление, както впрочем и да се разгледа в кое точно се провалят и двете следващи дясноцентристки правителства. Случаят с Никарагуа е един сериозен проблем и за съжаление световните медии не му обърнаха нужното внимание. През месеците април и май тази година Никарагуа бе разтърсена от масови протести, с повече от 60 убити, срещу социалната реформа на президента Даниел Ортега и тук би било интересно да се анализира кое точно от сандинисткото наследство е меродавно днес и защо младите в страната решиха да отхвърлят именно планове му за социална реформа, и защо никоя от политическите рецепти за демократично управление досега не се е оказала ефективна.

Разбира се, това са непълноти и грешки, които лесно могат да се отстранят. В случая по важното е, че имаме едно доста добро и завършено научно изследване, при това първо по рода си в българската латиноамериканистика (все още доста оскъдна), специално в областта на икономиката. Разработената тема, освен че е интересна, е и доста перспективна и може да се продължи с изследването на Централна Америка или други регионални процеси в по-съвременен период. Добро впечатление прави и активната обществена и хуманистична позиция на дисертанта, макар би било ценно да се покажат обективно и някои плюсове на различните политически модели, защото няма досега и съвсем идеални такива. Приятно впечатление прави и свободното боравене с испанския език и тук отново бих отправил като пожелание авторът на представения научен труд да има възможност да посети като специализация за по-дълъг период някоя латиноамериканска страна – защото само така ще разбере, че често написаните истини не са действително приложими, и единствено физическото пребиваване в реалните условия на дадена страна, може да даде най-обективната преценка и анализ на описваните явления и събития.

Като общо заключение давам своята висока оценка на представения дисертационен труд на Жива Милкова Господинова и препоръчвам, след успешното му публично представяне, уважаваното научно жури да отсъди на кандидата образователната и научна степен „доктор”.

Дата: 11 юни 2018 г.

Доц. д-р Валентин Петрусенко
Катедра „История и археология”
Философско-исторически факултет
Пловдивски университет „П.Хилендарски”